

Heemkundekring Stad en Lande van Tholen

Secretariaat: Burg. Versluijsstraat 34, 4698 AS Oud-Vossemeer,
Tel. 0166-672872 (na 18.30 uur), e-mail: cpgdekoning@hetnet.nl

NIEUWSBRIEF

Nummer 5, januari 2004

Pol van de Vijver vertelt verhalen over trekpaarden

Dat is de titel van een lezing waarvoor het bestuur u allen graag uitnodigt. Ze wordt gehouden op **donderdag 12 februari a.s.** in de koffiekamer van streekmuseum De Meestooft, aan de Bierensstraat in Sint-Annaland (ingang zijkant).

De heer Pol van de Vijver, veearts in IJzendijke, vertelt over het gebruik van trekpaarden in vroeger tijden. De spreker interesseert zich bijzonder voor deze stoere dieren, die ook op Tholen ooit gemeengoed waren. Hij is voorzitter van zowel de stichting Internationale trekpaardenkeuring IJzendijke als de stichting Folkloristische dag IJzendijke.

De avond begint om **half acht**. Rond negen uur is er een pauze en daarna is er volop gelegenheid voor het stellen van vragen en voor discussie over het onderwerp. Dus u kunt tevoren vast nadenken over wat u zou willen vragen. Het zou leuk zijn als er een discussie op gang kwam.

Onze zustervereniging Philippuslandt is van plan om later dit jaar een paardenkeuring te organiseren.

Agenda

Noteer de volgende data vast in uw agenda:

6 maart	Inloopdag
15 april	Jaarvergadering
15 mei	Excursie naar Oud-Vossemeer
11 sept.	Open monumentendag

Sponsoring

Dankzij een bijzonder genereuze bijdrage van de stichting De Wezen Armen van Sint-Annaland kon onze kamer in De Meestooft ingericht worden met een grote vergadertafel, een aantal stoelen en twee kasten. We zijn de stichting erg dankbaar voor deze bijdrage.

Inloopdag

De inloopochtend in november is wat het bestuur betreft succesvol verlopen. Dit krijgt daarom een vervolg op **zaterdag 6 maart**, maar dan een hele dag. Belangstellenden zijn welkom tussen 10 en 12 uur, en tussen half 2 en 4 uur. Ook nu weer in de koffiekamer van De Meestooft in Sint-Annaland. Evenals de vorige keer kunnen Thoolse bronnen voor familieonderzoek geraadpleegd worden, en waarschijnlijk zijn ook weer oude portretfoto's te zien. Verder zijn mensen aanwezig van de dialectgroep Tholen, om antwoord te geven op vragen over de streektaal.

Z.O.Z.

Archeologisch onderzoek kasteelcomplex Sint-Maartensdijk

In het afgelopen jaar heeft een verkennend archeologisch bodemonderzoek plaatsgevonden op het terrein van het voormalige kasteelcomplex Sint-Maartensdijk. Aanleiding was de voorgenomen uitbreiding van het woonzorgcomplex Maartenshof. Het onderzoek werd met name gericht op het oostelijke gedeelte van het kasteelterrein, het buitenhof.

Uit een archeologisch onderzoek, dat in 1965-1968 werd uitgevoerd, bleek reeds dat de bebouwing van het buitenhof uniek en omvangrijk is geweest. Er zijn in Nederland maar weinig soortgelijke situaties te vinden. De gebouwen, waaronder een stal voor de stoeterij en een bierbrouwhuis, hebben waarschijnlijk slechts een beperkte periode in de 15^e eeuw onder het eigenaarschap van de ridderlijke familie Van Borsele gefunctioneerd. De voorburch, waar zich het dagelijks leven afspeelde, en de buitenhof vormen een omvangrijk en goed gedocumenteerd uniek geheel. Het kasteelcomplex is representatief voor een Middeleeuws ridderlijk geslacht. Het geheel geeft een goed beeld van een periode waarin Sint-Maartensdijk een centrum van macht en cultuur was. Het terrein van het kasteelcomplex vormt een prachtig geheel en een rustiek landschapselement met een belangrijk cultuurhistorisch geografisch karakter.

Het bovenstaande is een summier samenvatting van het zeer uitgebreide rapport over het uitgevoerde archeologisch onderzoek.

De publiciteit rondom de uitbreiding van Maartenshof, de lezing van de provinciaal archeoloog in Maartenshof en de lezing van de betrokken archeologen voor de heemkundekring hebben er toe bijgedragen, dat het kasteelcomplex weer duidelijk op de cultuurhistorische kaart van Tholen is gezet. De heemkundekring heeft hieraan een bijdrage kunnen leveren. De heemkundekring is nu nog betrokken bij het realiseren van een permanente expositie in de centrale hal van de uitbreiding van Maartenshof. Zowel Castria Wonen als de gemeente hebben bij het archeologisch onderzoek en bij het realiseren van de permanente expositie een belangrijke positieve rol gespeeld en er daarbij blijk van gegeven zich bewust te zijn van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het behoud van de cultuurhistorie van Tholen.

Een exemplaar van het onderzoeksrapport is aan de heemkundekring verstrekt en kan aan belangstellenden worden uitgeleend.

Open Monumentendag

In september 2003 heeft de heemkundekring voor de eerste keer de Open Monumentendag georganiseerd. Voorheen werd dit gedaan door de Vrienden van Heemschut. Uit de evaluatie blijkt dat we van een zeer geslaagde dag mogen spreken. De bezoekersaantallen waren in Sint-Maartensdijk en Stavenisse (slotrestanten) aanzienlijk hoger dan het voorgaande jaar. Ook het ambachtsherenhuis in Oud-Vossemeer scoorde hoog.

De landelijke evaluatie van de Open Monumentendag 2003 laat het volgende beeld zien.

De dag is georganiseerd door 389 comités (vorig jaar 333) en er waren circa 4000 monumenten geopend. In totaal zijn er landelijk circa 850.000 bezoekers geweest op deze Open Monumentendag, dat zijn er 50.000 meer dan vorig jaar. De stijging van het aantal bezoekers werd vooral toegeschreven aan het mooie weer, het thema en een aantrekkelijk en interessant programma. De Open Monumentendag werd door de stichting dit jaar 'zeer geslaagd en succesvol' genoemd.

De Open Monumentendag van 2004 vindt plaats op zaterdag 11 september. Voor dit jaar is gekozen voor het thema 'Verdediging'. In 2004 is het 300 jaar geleden dat Menno van Coehoorn overleed. Van Coehoorn (1641-1704) was Nederlands beroemdste vestingbouwer. Hij ontwierp vestingen die vandaag de dag nog terug te vinden zijn.

Op het gebied van de militaire verdediging zijn er behalve de bekende vestingsteden zoals Naarden, Heusden, Willemstad, Bourtange, Hellevoetsluis, Elburg en Brielle op veel andere plaatsen nog grachten, wallen, linies, stellingen, schansen en forten aanwezig. In het waterrijke Nederland zijn in de loop der eeuwen verschillende verdedigingstechnieken ontwikkeld waarbij water een hoofdrol vervulde.

Het thema 'Verdediging' is voor het bestuur aanleiding om dit jaar extra aandacht te besteden aan de vesting Tholen. In het kort een overzicht van de geschiedenis.

In 1365 gaf Jan van Blois, heer van Tholen, opdracht tot het graven van een gracht. We mogen veronderstellen dat in dezelfde periode begonnen is met de bouw van stadsmuren en vijf daarin opgenomen poorten. Jacob van Deventer tekende in 1558, in opdracht van koning Filips II van Spanje, een plattegrond van Tholen. De vesting was, op de zijde die aan de waterloop de Eendracht lag na, bijna geheel rechthoekig van vorm.

De positie van de vesting Tholen, gelegen aan de Eendracht op de grens van Brabant en Zeeland, was in het begin van de Tachtigjarige Oorlog voor de Spanjaarden strategisch gezien heel belangrijk. Op 17 april 1577 werd Tholen door de Staatsen veroverd. In 1604 begon prins Maurits met de aanleg van nieuwe vestingwerken volgens het principe van het Oud-Nederlands stelsel. Omstreeks 1606 waren deze werkzaamheden voltooid.

In 1747, tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog, werden als gevolg van de belegering van Bergen op Zoom door de Fransen de vestingwerken versterkt. Bij Koninklijk Besluit van 9 september 1814 is de vesting Tholen opgeheven. In de periode 1844-1850 zijn de wallen geplaneerd en werd er een plantsoen aangelegd. In 1918 is ter plaatse van de Molenvlietsestraat een dam in de vest aangelegd. In het kader van de werkverschaffing is in de winter van 1931/32 en 1932/33 de zoete vest uitgebaggerd en is met de vrijkomende specie een gedeelte van de vest nabij de Molenvlietsestraat gedempt. In het kader van de dijkversterkingswerkzaamheden is in 1978 de zoute vest (oesterputten) gedempt. In 2004 wordt het gedempte gedeelte vest bij de Molenvlietsestraat opnieuw uitgegraven en wordt in de dam een verbinding gemaakt tussen de noordelijke en zuidelijk vest.

In het kader van 'verdediging' denken we ook aan de inundatie tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 1944 is dit wapen door de Duitsers ingezet om de geallieerden in hun opmars te stuiten. Grote delen van ons eiland werden onder water gezet en veel inwoners moesten gedwongen evacueren. 1944 was ook het jaar van de bevrijding.

Het jaar 2004 is in het kader van 'Verdediging' voor Tholen een bijzonder jaar:

- het is 400 jaar geleden dat de vest en de verdedigingswerken zijn aangelegd.
- het is 190 jaar geleden dat de vesting Tholen is opgeheven
- de vest wordt weer in de oorspronkelijke staat hersteld.
- het is 60 jaar geleden dat het eiland Tholen geïndundeerd en bevrijd werd.

De heemkundekring wil met de Open Monumentendag 2004 aan deze feiten aandacht besteden door in samenwerking met de gemeente Tholen een **tentoonstelling** over dit onderwerp op te zetten. Zoals gebruikelijk streven we er naar om ook in 2004 weer zoveel mogelijk monumenten open te stellen.

<p>Wij zoeken onder onze leden mensen die zich als vrijwilliger op de tweede zaterdag in september actief willen inzetten (voor toezicht en geven van uitleg) voor de Open Monumentendag en de tentoonstelling. Bent u geïnteresseerd, meldt u dan aan bij het bestuur.</p>
--

Archief

Als de gemeenteraad er 29 januari mee instemt, blijft het oud archief van de gemeente op Tholen. Het zal ondergebracht worden in het nieuwe gemeentehuis. Hoewel de prioriteit vervolgens komt te liggen bij het wegwerken van achterstanden, verandert er aan de dienstverlening zoals die nu is, niets. Dat is ons verzekerd tijdens een gesprek met de burgemeester en de secretaris. Op termijn zal er met het oud archief meer gedaan worden dan nu het geval is, maar dat zal stapsgewijs gaan. Ook komen er in fasen meer medewerkers – tot zes – in combinatie met de registratuur binnen de secretarie. Voor het archief staat de gemeente het model voor ogen zoals dat in Schouwen-Duiveland functioneert. Het bestuur is tevreden met deze ontwikkeling. Daarmee is bereikt waarnaar via het regio-overleg met andere cultuurhistorische organisaties binnen en buiten de gemeente is gestreden.

Werkgroep genealogie

De werkgroep genealogie komt bij elkaar op 3 maart, 14 april, 26 mei en 7 juli. Telkens om acht uur in De Meestof. Belangstellenden zijn van harte welkom.

Praots voo twee

Elke zaterdag tussen 12 en 1 uur is op de radio bij Omroep Zeeland een dialectprogramma te beluisteren onder de titel 'Praots voo twee'. Elsa van Hermon praat daarin met verschillende mensen over en in het Zeeuws. Ons bestuurslid Henk Geluk was er al te gast voor de rubriek 'de genealoog'.

Slavernijverleden

2004 is het herdenkingsjaar van het Zeeuwse slavernijverleden, zo valt te lezen in Zeeuws Erfgoed, de nieuwsbrief van de stichting Cultureel erfgoed Zeeland (SCEZ). Dat begint op 1 juli met de onthulling van een monument in Middelburg en eindigt op 5 mei 2005 met de jaarlijkse manifestatie in het kader van de 'maand van de vrijheid'. De SCEZ werkt aan een project: het maken van een webpagina waarop 'het verhaal achter de kralen' opgespoord kan worden. Namelijk kralen, in Middelburg gemaakt, die werden gebruikt voor de slavenhandel en bijvoorbeeld in Ghana terecht kwamen.

Wie denkt dat Tholen met die slavenhandel in de Republiek niets van doen had, komt bedrogen uit. De stad Tholen had bijvoorbeeld een aandeel van 100.000 gulden in de West-Indische Compagnie die zich met de slavenhandel bezig hield. En bij de Middelburgse Commerciale Compagnie waren tussen 1720 en 1803 zo'n dertig Tholenaren werkzaam. Deze scheepvaartonderneming oefende de driehoekshandel uit: goederen werden naar de kust van Afrika gebracht en geruild voor slaven. Die gingen naar West-Indië, om daar vandaan plantageproducten terug naar Nederland te brengen. Twee Tholenaren schopten het tot kapitein bij dit bedrijf: Adriaan Chatelain uit Sint-Annaland maakte tien reizen, en Jan Wilton uit Sint-Maartensdijk hetzelfde aantal.

Erfgoededucatie

De voorzitter van onze kring denkt mee in het provinciaal erfgoed educatie platform (PEP). Dit heeft een plan ontwikkeld voor het basisonderwijs. Er zal een format – dat regionaal aangepast kan worden - ontwikkeld worden voor het maken van een stads- of dorpswandeling in de eigen omgeving, gecombineerd met een bezoek aan een museum of archief. Het zal binnen de Cultuurmenu's van Scoop aan de basisscholen worden aangeboden.